

О. В. Демченко,
к. е. н., докторант кафедри торговельного підприємництва,
товарознавства та управління бізнесом, Одеський національний технологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0796-7164>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.18.69

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЙ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

O. Demchenko,
PhD in Economics, Doctoral candidate of the Department of Trade Entrepreneurship,
Merchandising and Business Management, Odesa National University of Technology

DEVELOPMENT OF STRATEGIES FOR THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL IN RURAL AREAS OF UKRAINE

В статті розглянуто сучасні теоретико-методичні засади та підходи до формування та розвитку людського капіталу сільських територій України. Аналіз наукових праць дозволив виявити, що сучасні науковці приділяють недостатню увагу до можливих стратегій розвитку людського капіталу в сільських територіях, що має важливе значення для економічного зростання та соціального добробуту громад та держави в цілому. Автор підкреслює, що в умовах постіндустриального суспільства людський капітал є ключовим фактором розвитку сільських територій, і його формування вимагає створення сприятливих умов, таких як доступ до якісної освіти, медицини, сучасних технологій, а також зменшення рівня сільської бідності. Зважаючи на численні виклики, такі як урбанізація, депопуляція, низький рівень інноваційності та технологічної модернізації, в статті пропонуються стратегічні підходи до формування та розвитку людського капіталу сільських територій України. Використовуючи SWOT-аналіз, визначено ключові сильні сторони, можливості, слабкі сторони та потенційні загрози, що впливають на формування та розвиток людського капіталу сільських територій. Також пропонується чотири стратегії для ефективного управління цим процесом: "Порівняльні переваги", "Захищеність", "Виклики" та "Ризики", кожна з яких орієнтована на максимізацію можливостей та мінімізацію загроз в сучасних нестабільних умовах зовнішньої та внутрішньої середовища держави. Особливу увагу приділено необхідності розвитку сільської кооперації, підтримці тваринництва, залученню грантових програм, а також підвищенню престижності сільських професій та покращенню соціально-економічних умов на сільських територіях. На думку автора, успішна реалізація обґрунтованих стратегій може сприяти уповільненню процесів депопуляції сільських територій та стимулювати їх відродження після завершення війни в Україні.

The article examines modern theoretical and methodological foundations and approaches to the formation and development of human capital in rural areas of Ukraine. The analysis of scientific works revealed that contemporary researchers pay insufficient attention to possible strategies for developing human capital in rural areas, which is crucial for economic growth and social well-being of communities and the state as a whole. The author emphasizes that in a post-industrial society, human capital is a key factor in the development of rural areas, and its formation requires creating favorable conditions, such as access to quality education, healthcare, modern technologies, as well as reducing rural poverty. Considering numerous challenges such as urbanization, depopulation,

low levels of innovation, and technological modernization, the article proposes strategic approaches to the formation and development of human capital in rural areas of Ukraine. Using a SWOT analysis, the key strengths, opportunities, weaknesses, and potential threats affecting the formation and development of human capital in rural areas are identified. The identification of the most important connections within the framework of building standard strategy models based on the results of a SWOT analysis allowed for the substantiation of a strategic goal, tactical tasks, and the means to achieve them according to the objectives of the current study. The logic behind justifying the tactical goals is as follows: in order for potential carriers of human capital, with a good education and strong health, to be born in rural areas and have the desire to live there, it is necessary to ensure appropriate social, economic, and environmental conditions. Additionally, four strategies are proposed for effective management of this process: "Comparative Advantages," "Protection," "Challenges," and "Risks," each aimed at maximizing opportunities and minimizing threats in the current unstable external and internal environment of the state. Particular attention is given to the necessity of developing rural cooperation, supporting livestock farming, attracting grant programs, as well as enhancing the prestige of rural professions and improving the socio-economic conditions in rural areas. According to the author, the successful implementation of the proposed strategies could help slow down the depopulation processes in rural areas and stimulate their revival after the war in Ukraine ends.

Ключові слова: людський капітал, формування людського капіталу, стратегія формування людського капіталу, людський капітал сільських територій, SWOT-аналіз.

Key words: human capital, human capital formation, human capital formation strategy, rural areas' human capital, SWOT analysis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Людський капітал є ключовим ресурсом для функціонування будь-якого регіону, і його формування на сільських територіях має особливу важливість. Сільські території України мають значний потенціал для розвитку агропромислового комплексу та інших галузей економіки, але для повноцінного використання цього потенціалу необхідно забезпечити високу якість людського капіталу. Формування та розвиток людського капіталу на сільських територіях включає це місткий і багатогранний процес, який включає комплекс заходів, спрямованих на поліпшення освітнього рівня, здоров'я, професійних навичок і соціального забезпечення населення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичні засади формування людського капіталу висвітлено в багатьох наукових працях. Зокрема, проблеми, пов'язані з формуванням людського капіталу на сільських територіях, висвітлені у працях таких авторів, як Юхименко П.І., Паска І.М., Загурський О.М. [1], Мацибора Т.В. [2], Васильєва О.О. [3], Савіцька І.М. [4], Сокольська Т., Джегур Г., Поліщук С., Лобачова С. [5], Корженівська Н., Ясінецька І., Беспалый І. [7] та інших, ці напрацювання потребують ґрунтовної систематизації та аналізу в розрізі розробки стратегії формування та розвитку людського капіталу сільських територій.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідження сучасних наукових розробок дозволило прийти до висновку, що недостатньо уваги приділяється питанням стратегії формування та розвитку людського капіталу сільських територій. Отже метою статті є систематизація існуючих теоретичних-методичних засад щодо формування та розвитку людського капіталу сільських територій та розробка стратегії.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою забезпечення максимальної ефективності українського сільськогосподарського виробництва необхідно створити гідні умови для формування та розвитку трудового потенціалу сільських територій України у формі ефективного людського капіталу. З цього приводу Юхименко П.І., Паска І.М. і Загурський О.М. відзначають, що в постіндустріальному суспільстві людський капітал є найважливішим фактором розвитку сільських територій [1]. В свою чергу, Мацибора Т.В. підкреслює, що ефективність функціонування вітчизняного аграрного виробництва прямо пов'язана з рівнем розвитку людського капіталу: "Основою зростання та розвитку аграрної економіки є інвестиції. При цьому ключовими факторами економічного зростання виступають якість та стабільність інституцій, забезпечення технічного та технологічного прогресу, розвиток людського та соціального капіталу" [2].

На наявність проблем у реалізації стратегічного завдання формування, розвитку та відтворення людського капіталу сільських територій вказує Савіцька І.М.:

Таблиця 1. SWOT-аналіз факторів формування та розвитку людського капіталу сільських територій України

СИЛЬНІ СТОРОНИ (S)	СЛАБКІ СТОРОНИ (W)
Подолання корупції в ЗВО за рахунок прозорості системи ЗНО/НМТ.	Скорочення чисельності сільських жінок фертильного віку.
Оптимізація кількості шкіл шляхом утворення навчальних центрів.	Старіння сільського населення.
Наявність розгалуженої мережі ЗВО, які готують фахівців для аграрного виробництва, пед. Працівників та медичних працівників	Скорочення сумарного коефіцієнта народжуваності в сільській місцевості.
Аграрне виробництво є високодохідним, привабливим для інвестицій стратегічним сектором національної економіки.	Зростання вартості медичної допомоги, ліків чи медичного обладнання.
Наявність позитивного сучасного досвіду селянської кооперації.	Низький рівень заробітної плати учителів.
Наявність позитивного досвіду у рамках грантових програм допомоги.	Низький рівень кваліфікації сільських учителів.
Кращий рівень екології в сільській місцевості.	Зниження якості питної води в системі централізованого водопостачання
Велика кількість туристично-привабливих алокацій.	Галопуюче зростання продовольчих цін.
Збільшення доступності сільським жителям послуг швидкої медичної допомоги.	Всезагальна (для усіх вікових груп) тенденція скорочення зайнятості сільських жителів.
Розвинута сільська поселенська мережа.	Низька наповненість в сільських школах.
Зростання тривалості життя сільського населення.	Збільшення чисельності сільського населення, яке отримує питну воду.
Високий обсяг державних та приватних витрат на охорону здоров'я.	Збільшення відстані до основного джерела водопостачання від житла селян.
МОЖЛИВОСТІ (O)	ЗАГРОЗИ (T)
Посилення боротьби з корупцією в системі охорони здоров'я та освіти.	Затяжний характер російсько-української війни.
Перевірка ефективності бюджетних коштів, виділених на медицину.	Окупація росією нових територій України.
Наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада).	Аварія на Запорізькій АЕС.
Наявність ресурсів та автоматизації господарських процесів.	Гіперінфляція.
Реалізація державної програми сприяння розвитку тваринництва.	Посилення тенденції скорочення сільського населення.
Необмежене зростання експорту в ЄС української органічної продукції.	Зростання дефіциту води в Причорноморському економічному районі.
Збільшення експорту в ЄС традиційної української агропродукції.	Низька якість освіти на усіх рівнях.
Надання житла вимушеним внутрішнім переселенцям.	Низька ефективність державних витрат на систему охорони здоров'я.
Розвиток «зеленого» сільського туризму.	Низька ефективність державних витрат на освіту.
Зниження відсоткової ставки по «теплим» кредитам.	Сільські домогосподарства знаходяться в стані продовольчої небезпеки.
Державна ревізія землекористування.	Збільшення дефіциту медичних спеціалістів.
Контроль сільських громад за підтриманням родючості їхніх земель.	Руйнування сільської соціально-побутової та культурної інфраструктури.
Розгортання інформаційних, виховних, культурних та інших заходів.	Продовження процесу ерозії ґрунтів та втрати їх родючості.
Надання сім'ям матеріальної допомоги за усиновлення дітей-сиріт.	Неповернення в Україну вимушених біженців з країн ЄС.
Реалізація програми переселення жителів із вододефіцитних регіонів.	Скорочення багатокладності агробізнесу.
Розширення застосування програми «Шкільний автобус».	Продовження надання бюджетної допомоги на розвиток тваринництва.

Джерело: розроблено автором.

"У процесі формування людського капіталу в сільській місцевості спостерігається низка проблем, які заважають ефективній інноваційній діяльності сільськогосподарських підприємств. Головними проблемами розвитку аграрного сектору економіки України є низький рівень інноваційності та технологічної модернізації, що призводить до низької продуктивності праці" [4]. На існування проблем та навіть руйнування людського капіталу сільських територій України також вказують Сокольська Т., Джегур Г., Поліщук С. та Лобачова С. [5].

Васильєва О.О. також вважає, що соціально-демографічний стан села можна охарактеризувати як кризовий, що відображає загальну соціально-демографічну ситуацію в Україні [3].

Сікора О.А. відмічає тісний взаємозв'язок між розвитком людського капіталу та сільськими територіями: "Умови формування людського капіталу пов'язані, в основному, із соціально-економічним розвитком сільської території. Одночасно накопичення та розвиток сукупного людського капіталу сільської території і зростання віддачі від нього визначає розвиток самої сільської території, можливості її економічного зростання і досягнення добробуту населення" [6]. Корженівська Н., Ясінецька І. та Беспалій І. здійснили спробу систематизації факторів, що перешкоджають формуванню людського капіталу в сільських територіях, виділивши такі категорії: історичні та ментальні, природні, економічні, соціальні та управлінські [7].

Формування та розвиток людського капіталу сільських територій є складною багатогранною проблемою в якій поєдналися чисельні фактори прямого та опосередкованого впливу. Так, з одного боку, стан людського капіталу сільських територій безпосередньо залежить від рівня розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я та освіти. Оскільки носії людського капіталу — це, насамперед, здорові та освічені люди. Проте, враховуючи світовий та вітчизняний досвід урбанізації та, відповідно, депопуляції сільських населених пунктів, цього — недостатньо. Адже для того, щоб здорові та освічені громадяни країни мали бажання проживати в сільській місцевості, остання за своїми економічними,

соціальними та екологічними параметрами має не поступатися місту [8].

Автор погоджується, що за чинної економічної моделі (змішана економіка), яку за прикладом ЄС намагається побудувати Україна, із притаманним їй цивілізаційним набором економічних, соціальних, культурних, світоглядних та інших цінностей, процес депопуляції сільських територій неможливо розвернути в інший бік — відтік населення з міста в село. Проте можна і потрібно спробувати, якщо

не зупинити, то хоча б суттєво уповільнити цей процес.

Як не дивно, проте трагічні події, які наразі переживає український народ — відбиття російської військової агресії, може надати новий імпульс відродженню українського села після завершення війни та початку відбудови післявоєнної країни. Це може бути пов'язано з тим, що значній кількості наших співгромадян, після закінчення бойових дій буде нікуди повертатися — тисячі населених пунктів у зоні тимчасової окупації та веденні бойових дій зруйновані, навколишнє середовище непридатне для проживання внаслідок забруднення ґрунту та води токсичними речовинами бойового характеру, тощо. До цього переліку необхідно також додати катастрофічний стан економіки, що змусить знову згадати досвід підтримання економіки сім'ї.

Є й інші фактори, умови та можливості належне комбінування яких дасть можливість розвивати людський капітал сільських територій. Для з'ясування необхідних комбінацій сильних сторін та можливостей, а також врахування слабких місць, фактичних та потенційних небезпек, найкращим методичним прийомом дослідження є SWOT-аналіз (табл. 1).

Досліджувані взаємозв'язки (Сильні сторони ↔ Загрози (ST), Сильні сторони ↔ Можливості (SO), Слабкі сторони ↔ Загрози (WT), Слабкі сторони ↔ Можливості (WO)) є методичною основою для обґрунтування наступних стратегій формування і розвитку людського капіталу сільських територій України (рис. 1):

— стратегія "Порівняльні переваги": формування та розвиток людського капіталу сільських територій України в умовах євроінтеграції опирається на сильні сторони (S) із використанням наявних можливостей (O) мезо- та макросередовища;

— стратегія "Захищеність": використання сильних сторін (S) для нейтралізації/мінімізації фактичних та потенційних ризиків (T) формування та розвитку людського капіталу сільських територій України в умовах євроінтеграції;

— стратегія "Виклики": можливості (O) нейтралізують/мінімізують недоліки слабких сторін (W) при формуванні та розвитку людського капіталу сільських територій України в умовах євроінтеграції;

— стратегія "Ризики": мінімізація впливу слабких сторін (W) для подолання фактичних та потенційних загроз (T) формуванню та розвитку людського капіталу сільських територій України в умовах євроінтеграції.

В рамках стратегії "Порівняльні переваги" конструювання логічних зв'язків між сильними сторонами та можливостями дало змогу з'ясувати, що найбільшу підтримку отримали (рис. 1):

I) наявність позитивного історичного та сучасного досвіду селянської кооперації. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада), спрямованих на сприяння розвитку сільських територій, органічного землеробства, сільськогосподарської кооперації; наявність ресурсів у рамках державної програми сприяння механізації та автоматизації господарських процесів в малих організаційних формах агробізнесу; повноцінна реалізація державної програми сприяння розвитку тваринництва;

необмежене зростання експорту в ЄС української органічної продукції; розвиток "зеленого" сільського туризму;

II) скорочення сільської бідності. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада), спрямованих на сприяння розвитку сільських територій, органічного землеробства, сільськогосподарської кооперації; наявність ресурсів у рамках державної програми сприяння механізації та автоматизації господарських процесів в малих організаційних формах агробізнесу.

III) оптимізація кількості шкіл шляхом утворення навчальних центрів на базі міських шкіл та сільських шкіл, що є центрами куштів. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: підвищення рівня престижності професії шкільного учителя з одночасними підвищенням рівня вимог до його кваліфікації; посилення боротьби з корупцією в системі охорони здоров'я та освіти; перевірка ефективності використання бюджетних коштів, виділених на медицину і освіту.

IV) аграрне виробництво є високодохідним, привабливим для інвестицій стратегічним сектором національної економіки. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада), спрямованих на сприяння розвитку сільських територій, органічного землеробства, сільськогосподарської кооперації.

V) кращий рівень екології в сільській місцевості порівняно з міськими поселеннями. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: надання житла вимушеним внутрішнім переселенцям в приміській сільській зоні; розвиток "зеленого" сільського туризму.

VI) велика кількість туристично-привабливих алокацій (природні та штучні водойми, гори, ліси, історичні та мистецькі пам'ятки тощо). Для цього національна економіка на мезо та макrorівні володіє такими можливостями: наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада), спрямованих на сприяння розвитку сільських територій, органічного землеробства, сільськогосподарської кооперації.

VII) розвинута сільська поселенська мережа. Для цього національна економіка на мезо- та макrorівні володіє такими можливостями: надання житла вимушеним внутрішнім переселенцям в приміській сільській зоні; зниження відсоткової ставки по "теплим" кредитам (теплова ізоляція житлових приміщень) для сільських жителів; розгортання в суспільстві інформаційних, виховних, культурних та інших заходів, спрямованих на популяризацію здорового способу життя.

В рамках стратегії "Захищеність" конструювання логічних зв'язків між ризиками та сильними сторонами дало змогу з'ясувати, що найбільшу нейтралізуючу дію загроз показали (рис. 1):

I) наявність позитивного історичного та сучасного досвіду селянської кооперації дозволяє зменшити або, за наявності сприятливих умов, повністю усунути такі загрози формуванню та розвитку людського капіталу України в умовах євроінтеграції: посилення тенденції

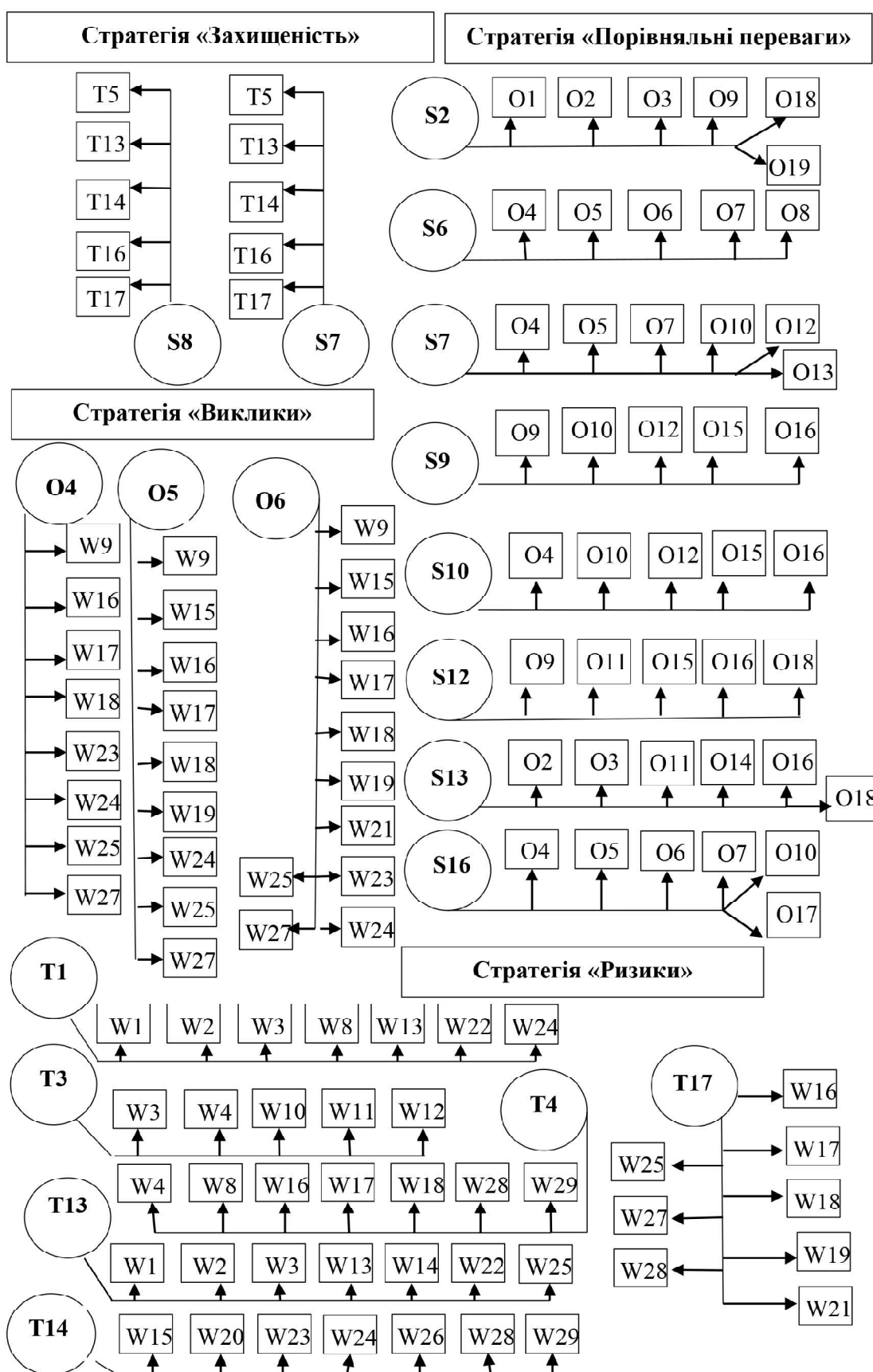

Рис. 1. Найважливіші зв'язки в рамках стратегій формування і розвитку людського капіталу сільських територій України

Джерело: розроблено автором.

скорочення сільського населення; руйнування сільської соціально-побутової та соціально-культурної інфраструктури; продовження процесу ерозії ґрунтів та втрати їх родючості.

II) наявність позитивного досвіду освоєння ресурсів у рамках грантових програм допомоги сільським громадам дозволяє зменшити або, за наявності сприятливих умов, повністю усунути такі загрози формуванню та розвитку людського капіталу України в умовах євроінтеграції: посилення тенденції скорочення сільського населення; руйнування сільської соціально-побутової та соціально-культурної інфраструктури.

В рамках стратегії "Виклики" конструювання логічних зв'язків між слабкими сторонами та можливостями, що їх потенційно підсилюють, дало змогу з'ясувати, що найбільшу вплив показали (рис. 1):

I) повноцінна реалізація державної програми сприяння розвитку тваринництва має високий потенціал підсилення таких слабких сторін: всезагальна (для усіх вікових груп) тенденція скорочення зайнятості сільських жителів; низька продуктивність праці в господарствах населення; надмірні витрат господарств населення на придбання матеріально-технічних засобів; надмірні витрат господарств населення на виробничі послуги; надмірні витрат господарств населення на заготівлю, зберігання, транспортування і збут продукції; низька якість тваринницької продукції (сире молоко, м'ясо первинної обробки) в господарствах населення — порушення санітарно-гігієнічних вимог заготівлі, зберігання, транспортування тощо.

II) наявність ресурсів у рамках державної програми сприяння механізації та автоматизації господарських процесів в малих організаційних формах агробізнесу має високий потенціал підсилення таких слабких сторін: всезагальна (для усіх вікових груп) тенденція скорочення зайнятості сільських жителів; низька продуктивність праці в господарствах населення; надмірні витрат господарств населення на придбання матеріально-технічних засобів; надмірні витрат господарств населення на виробничі послуги.

III) наявність грантових програм країн-партнерів (ЄС, США, Канада), спрямованих на сприяння розвитку сільських територій, органічного землеробства, сільськогосподарської кооперації має високий потенціал підсилення таких слабких сторін: всезагальна (для усіх вікових груп) тенденція скорочення зайнятості сільських жителів; надмірні витрат господарств населення на придбання матеріально-технічних засобів.

В рамках стратегії "Ризики" конструювання логічних зв'язків між загрозами та слабкими сторонами, що їх посилюють, дало змогу з'ясувати, що найбільший негативний вплив показали (рис. 1):

I) продовження практики надання бюджетної допомоги на розвиток тваринництва, підтримку сільськогосподарської кооперації, оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників і т.д. за залишковим принципом спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: надмірні витрат господарств населення на придбання матеріально-технічних засобів; надмірні витрат господарств населення на виробничі послуги; надмірні витрат господарств насе-

лення на заготівлю, зберігання, транспортування і збут продукції; низька якість тваринницької продукції.

II) продовження процесу ерозії ґрунтів та втрати їх родючості спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: низька продуктивність праці в господарствах населення; непридатність частини сільськогосподарських угідь для експлуатації через забруднення внаслідок бойових дій, замінування і т.д.; низький рівень економічної грамотності, громадянська пасивність, недовіри до потенційних партнерів по бізнесу.

III) затяжний характер російсько-української війни спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: скорочення чисельності сільських жінок фертильного віку; старіння сільського населення; скорочення сумарного коефіцієнта народжуваності в сільській місцевості.

IV) гіперінфляція спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: зростання вартості медичної допомоги, ліків чи медичного обладнання; галопуюче зростання продовольчих цін; надмірні витрат господарств населення на придбання матеріально-технічних засобів.

V) руйнування сільської соціально-побутової та соціально-культурної інфраструктури спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: скорочення чисельності сільських жінок фертильного віку; старіння сільського населення; скорочення сумарного коефіцієнта народжуваності в сільській місцевості; низький рівень дорожнього покриття доріг.

VI) аварія на Запорізькій АЕС спричинить ще більше послаблення таких вразливих сторін: скорочення сумарного коефіцієнта народжуваності в сільській місцевості; зростання вартості медичної допомоги, ліків чи медичного обладнання; зниження якості питної води в системі централізованого водопостачання сільських територій.

Отже, визначення найважливіших зв'язків у рамках побудови стандартних моделей стратегій за результатами SWOT-аналізу, дало змогу перейти до обґрунтування стратегічної цілі, тактичних завдань та засобів їх досягнення відповідно до мети поточного дослідження. Логіка обґрунтування тактичних цілей полягає в наступному: для того, щоб потенційні носії людського капіталу із хорошою освітою та міцним здоров'ям народжувалися в сільських територіях і мали бажання там проживати, необхідно забезпечити відповідні соціальні, економічні та екологічні умови. Тому наступними трьома тактичними цілями обрано "Формування сприятливого соціального середовища сільських територій", "Формування сприятливого економічного середовища сільських територій", "Формування сприятливого екологічного середовища сільських територій". Вибір засобів досягнення стратегічної мети в розрізі тактичних завдань полягав у комбінуванні інструментів, що проявляють найбільший потенціал (за частотою гіпотетичного використання) під час визначення можливостей, що посилюють сильні сторони; сильних сторін, що зменшують загрози; можливостей, що зменшують слабкості та загроз, що ще більше послаблюють.

Таким чином, пропонується комбінована стратегію в якій передбачається поєднання використання можливостей для посилення сильних сторін та зменшення

слабкостей, і сильних сторін для нейтралізації найбільш актуальних загроз, що піддаються управлінському впливу. Зрозуміло, що такі екзистенційні ризики як "Затяжний характер російсько-української війни", "Окупація росією нових територій України", "Аварія на Запорізькій АЕС" не піддаються управлінському впливу на мезо- та макрорівні, а тому розглядаються як важкопрогнозовані ризики стихійного характеру.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, на сьогоднішній день сільські території України стикаються з низкою проблем, які перешкоджають ефективному формуванню та розвитку людського капіталу. Серед них можна виділити недостатню якість освіти, обмежений доступ до медичних послуг, високий рівень безробіття та соціальної ізоляції. Багато молодих людей, що проживають у сільських районах, виїжджають у міста або за кордон у пошуках кращих можливостей, що призводить до депопуляції та старіння сільського населення. Для поліпшення ситуації необхідно реалізувати запропоновані стратегії, спрямовані на розвиток людського капіталу в сільських територіях.

Формування та розвиток людського капіталу на сільських територіях є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Це включає в себе державну підтримку, залучення бізнесу та громадянського суспільства, а також активну участь місцевих громад. Тільки за умови спільних зусиль можна забезпечити сталий розвиток сільських територій та підвищення якості життя їх мешканців. Окрему увагу слід приділяти інноваціям та новим технологіям, які відіграють значну роль у формуванні та розвитку людського капіталу на сільських територіях. Розвиток цифрової інфраструктури дозволить забезпечити доступ до інформації та освітніх ресурсів, а також сприяти розвитку електронного урядування та онлайн-послуг. Дослідження в сфері впровадження сучасних технологій в агропромисловому комплексі та інших галузях економіки, що сприятиме підвищенню продуктивності праці та залученню молоді до роботи на селі є перспективою подальших розвідок у даному напрямі

Література:

1. Юхименко П.І., Паска І.М., Загурський О.М. Економічний підхід щодо формування людського капіталу в системі управління сільськими територіями. Економіка АПК. 2019. № 3. С. 71—78. DOI: 10.32317/2221-1055.201903071 (дата звернення 29.07.2024 р.).
2. Мацибора Т.В. Інвестиції як основа зростання аграрної економіки України. Економіка АПК. 2021. № 6. С. 68—78. DOI: 10.32317/2221-1055.202106068 (дата звернення 29.07.2024 р.).
3. Васильєва О.О. Людський капітал в агропромисловому комплексі. Причорноморські економічні студії. 2016. Випуск 11. С. 7—11.
4. Савіцька І.М. Відтворення людського капіталу сільської місцевості: сучасний стан та тенденції розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Випуск 8. Частина 2. С. 75—78.

5. Сокольська Т., Джегур Г., Поліщук С., Лобачова С. Значення людського капіталу у формуванні спроможних об'єднаних територіальних громад України. Аспекти публічного управління. 2021. Том 9. № 5. С. 36—46. DOI: 10.15421/152146 (дата звернення 29.07.2024 р.).

6. Сікора О.А. Аспекти розвитку людського капіталу у контексті зрівноваженого розвитку сільських територій. Ефективна економіка. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3814> (дата звернення 29.07.2024 р.).

7. Корженівська Н., Ясінецька І. Беспалий І. Ефективність механізмів розвитку людського потенціалу сільських територій [Електронний ресурс]. Соціально-економічні проблеми і держава. 2021. Випуск 2 (25). С. 247—256. DOI: 10.33108/sepd2022.02.247 (дата звернення 29.07.2024 р.).

8. Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В. Депопуляція сільських територій та мотивація найманих працівників у сфері сільськогосподарського виробництва України. Бізнес-Навігатор. 2019. № 5-1 (54). С. 54—62. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/54_1_2019/11.pdf (дата звернення 29.07.2024 р.).

References:

1. Yukhymenko, P.I., Paska, I.M. and Zahurskyi, O.M., (2019), "An economic approach to the formation of human capital in the management system of rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 3. pp. 71—78. DOI: 10.32317/2221-1055.201903071
 2. Matsyibora, T.V., (2021), "Investments as a basis for the growth of ukraine's agrarian economy", *Ekonomika APK*, vol. 6, pp. 68—78. DOI: 10.32317/2221-1055.202106068
 3. Vasylieva, O.O., (2016), "Human capital in the agro-industrial complex", *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 11, pp. 7—11.
 4. Savitska, I.M. (2016), "Reproduction of human capital in rural areas: current state and development trends" *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 8, no. 2. pp. 75—78.
 5. Sokolska, T., Dzhehur, H., Polishchuk, S. and Lobachova, S., (2021), "The importance of human capital in the formation of capable united territorial communities of Ukraine", *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 9, no. 5. pp. 36—46. DOI: 10.15421/152146
 6. Sikora, O.A., (2015), "Aspects of human capital development in the context of balanced development of rural areas", *Efektivna ekonomika*, vol. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3814> (Accessed 29 July 2024).
 7. Korzhenivska, N., Yasinetska, I. and Bepalyi, I. (2021), "The efficiency of mechanisms for the development of human potential in rural areas", *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 2 (25), pp. 247—256. DOI: 10.33108/sepd2022.02.247
 8. Lagodienko, V.V. and Lagodienko, N.V., (2019), "Depopulation of rural areas and motivation of hired workers in the agricultural production sector of Ukraine", *Business navigator*, vol. 5-1 (54), pp. 54—62. Available at: http://business-navigator.ks.ua/journals/2019/54_1_2019/11.pdf (Accessed 29 July 2024).
- Стаття надійшла до редакції 10.09.2024 р.*